

Carl Robert Jakobson koolmeistrina

Tiina Kivits

Carl Robert Jakobson (26. juulil 1841Tartu–19. märts 1882 Kurgja) on kujunenud 1870ndatest kõige populaarsemaks ja mõjukamaks eesti ühiskonnategelaseks. Tuntud on ta eelkõige ajakirjaniku, kirjaniku ja tõlkijana, vähem koolmeistrina.

180. sünniaastapäeval meenutame teda kui hingelt koolmeistrit, rahva hariduse eest seisjat.

1846. aastal sai tema isa Adam Jakobson (01.07.1817–06.12.1857), kes pärines Võrumaalt Rõuge kihelkonnast, Torma köstriks ja kihelkonnakooli juhatajaks. Kihelkonnakooli häid edusamme kiideti juba 1848. aasta kevadel koolikonvendil. A. Jakobsoni edukas koolitöö leidis tunnustamist ka kõrgemate kooliinstantside poolt. Tartu-Võru ülemkirikueestseisja-amet soovitas 1855. aastal Torma koolis sisse seada aasta läbi kestev õppetöö ja vastavalt parandada kogu hingega töötava köster Jakobsoni majanduslikku olukorda.

1870. aasta Eesti Postimehes on C. R. Jakobson kirjutanud, et tema isa õpetas valdavalt ilmalikke aineid, kui samal ajal oli välja antud juhend, mille alusel tuli kihelkonnakoolis kanda hoolt tõhusa õpetuse eest religioosse vaimu kasvatamisel. Kihelkonnakooli lõpetanud pidid saama rahva hulgas nime kui pastorige abilised.

A. Jakobson asutas ka Torma pasunakoori ning õpetas 4-häälelist koorilaulu.

Pärast Adam Jakobsoni surma toimus õppetöös väike seisak.

Uut köstrit ja kihelkonnakooli õpetajat Tormasse ei valitud, sest kogudus ootas kohale noort Carl Robert Jakobsoni, kes õppis alles Cimze seminaris (1856–1859). Köstrite-koolmeistrite seminari astus ta 15aastasena, seega kaks aastat enne ettenähtud vanust.

Algteadmised sai ta koduõpetajate ning isa juhendamisel Torma kihelkonnakoolis.

Isa ametijärglasena alustas tööd 1859. aastal.

Vaid pastor Landesens (Tormas 1853–1896), kes oli suur vennastekoguduste vastane, ei olnud rahul Jakobsoni (Jacobseni) tegevusega.

Vaatamata erimeelsustele, hindas Landesens Jakobsoni tööd kooliõpetajana, ta tunnistas kihelkonnakooli tulemused rõõmustavaks ning on väga rahul.

Koolirevidendid Jannau ja Klot tunnustasid C. R. Jakobsoni tegevust, samas nentisid, et kahjuks on kooliaeg liiga lühike ja lapsi saab õpetada vaid viis talvekuud. Lugemine olevat metoodiliselt hästi sisse harjutatud. Isegi ühest päris võõrast raamatust „Kalevipoeg“ loeti õigesti ja anti edasi loetu mõte. Eriti kiiduväärt oli ilukirja ja joonistamise tase. Neljahääle koorilaulu tunnistas Klot suurepäraseks.

Jakobsoni poolt koostatud aruande põhjal õpetas ta esimesel tööaastal lapsi kahes jaos. Esimeses jaos oli 13 õpilast ja õpetus toimus emakeeles, teises jaos 8 õpilasele saksa keeles.

C. R. Jakobsoni vend Eduard Magnus, kes sel ajal koolis õppis, on meenutanud: „Iseäranis musta duschi seihkendused (tušijoonised T.K.), mis väga puhtalt ja ilusalt olid tehtud, panid mind imestama. Tema juhatusel läks meil, õppijatel, siis ka Tormas õige kergesti edasi, nii et õige kaugele juba meie tundmised ulatasid, enne kui kodumaalt lahkusime.“

Jakobson pani suurt rõhku loodusteaduslikele ainetele, eriti geograafiale. Tema koolitöö omapäraseks tunnustuseks on Torma kirikueestseisja Otto von Liphart öelnud: „See Jakobson lapsed hulluks tegema, mis nemad torkida kaardi ja kõnelda, kuidas inimesed võeral maal elada.“

Konfliktid Torma mõisniku Otto von Liphartiga sundisid C. R. Jakobsoni lahkuma.

Vastuolu Vahe mõisa omaniku, kes ka kiriku eestseisja oli, ja Jakobsoni vahel muutus teravamaks iseäranis siis, kui tekkis kokkupõrge karja pärast. Köstri lehm läinud mõisa heinamaale. Tema vennale, kes karjapoiss oli, taheti mõisas ilmaasjata ihunuhtlust anda, mida ta teha ei lubanud.

Pastori poolt koostatud kirikuteenrite ja kooliõpetajate nimekirjas, mille ta koos koolikonvendi protokolliga saatis maakoolivalitsusele, on köstri ja kihelkonnakooli õpetajana 1862. aasta mais märgitud veel C. R. Jakobson.

Koolmeistriametit pidas ta edasi mitmes eri paigas.

Aastast 1864 töötas kooli- ja koduõpetaja ametis Peterburis. 1865 omandas saksa keele ja kirjanduse alal gümnaasiumi ülemkooliõpetaja kutse ning alustas tegevust publitsisti ja koolikirjanikuna.

Rahvakooli õppetase tõstmiseks koostas Jakobson kaasaegsele pedagoogikale tuginevaid õpikuid, arendas algupärast eesti koorilaulu, selle kõrval ei jäänud tähelepanuta ka majanduselu probleemid.

Kapitalismile üleminek, tööstuse areng linnades ja kapitalistliku tootmise juurdumine külas löid 19. sajandi teisel poolel eeldused kirjaoskuse ja koolihariduse kiiremaks arenguks Eestis.

Hakati välja andma ajakohasemaid õpikuid. Nende hulgas etendas silmapaistvat osa

C. R. Jakobsoni „Uus Aabitsaraamat” (Peterburis 1867), „Kooli Lugemise raamat” (3 osa, 1867–76), mille I osa ilmus 40. aasta jooksul 15 trükis. Laialdaselt tulid kasutusele ka „Weikene Geograafia ehk maade teaduse käsiraamat” (1868) ja tütarlastele mõeldud lugemik „Helmed” (1880).

Jakobson on teostes kasutanud sel ajal veel tugevat vastuseisu leidnud, ent hiljem võidule pääsenud uut, E. Ahrensi poolt soovitatud kirjaviisi ning aidanud kaasa selle levikule.

Häälikumeetodi tarvitusele võtmine senini levinud tähe- ja silbimeetodi asemel muutis lugema õpetamise kergemaks ja kiiremaks. Ta soovitas lapsi kirjutama õpetada üheaegselt lugema õpetamisega. Selleks tõi ta aabitsas kõrvuti trükitähtedega ka kirjatähed.

Tunnustavalt kirjutas Fr. R. Kreutzwald, et aabits on igati kohane ja kõlblik, jätkugu inimestel mõistust ja tahtmist vanast rämpsusust lahkuda ja uut teed käima hakata.

Tunnustamist väärivad ka harivad põllumajandusalased artiklid, esimene eestikeelne põllumajanduse õppe- ja käsiraamat „Teadus ja Seadus põllul” (I osa, 1869) ning raamatud „Kuidas põllumees rikkaks saab” (1874), „Kuidas karjad ja nende saagid meie põllumeeste rikkuse allikaks saavad” (1876), „Sakala Kalender põllumeestele” (1880) ja paljud teised.

1874 ostis Jakobson Uue-Vändras Kurgja talu, millest pidi kujunema näidistalu.

Carl Robert Jakobson kuulub nende eestlaste hulka, kes on väärilt kirjutanud oma nime meie mällu ja kelle tegemisi kuidagi ei saa ega tohi unustada.